

Uppt. av Nils G. Hansson

Anmärkingar:

efter Hen Lars Larsson

i Maglarys socken.
(Malmöhus län.)
född 1834.Felprändet i Skegrie socken för 60-70 år sedan.

Förberedelserna till julen började en tre veckor innan högtiden. Man måste ha god tid på sig, ty man måste ju själv tillreda allt. Ett av de viktigaste arbetena var bakningen. Härvid bakades fyra olika sorters bröd nämligen: sött, sursött, grovt och kaviung, förutom en massa småbröd såsom: godriar, klenetter m. fl.

Det grova brödet utgjordes merendels av de allra grövsta delarna av mjölet, de så

Kallade "skoftorna" Kavringen var sött
bröd, som skurits av i två skivor, och torkats
i ugnen. Detta gjordes mest av sparsamhets-
skäl, ty sådant torkat bröd var mycket
hållbart.

Man hade, så att säga två bak, det ena
sattes in i ugnen och torkades till "Kavring",
och detta bak fick icke väras förrän påsk.

Ette annat viktigt arbete var bryggden.
Maltet härlill hade man självtorkat,
och detta var mycket kraftigt. Vid
gulbryggden skulle man ju brygga gulöl.
Vid denna ölbryggd sparade man naturligt-
vis ej på maltet. Men fick därför också
ett gulöl, som var utomordentligt kraftigt.
Had man givit ut till ölet av malt, tog
man emellanlid igen vid bryggden av dicket.
Detta bleo både lunné och osmakligt.

Till gulförberedelserna hörde också Gus-
stöpning. Detta tillgick så, att man hade
en grejta med smält talg stående på golvet.

Jessetom hade man en släng, på vilken var fäst fyra eller fem trädar. Genom att doppa dessa i tälgen fastnade denna vid dem.

Man kunde härvid få lysen av den Gocklek man önskade. Man skilde mellan två slag av lys nämligen: sk. riktiga lys och präror. Lysstöpningen skedde vanligtvis "lille juleaften" d. v. s. dagen före juleaften.

ett arbete som icke heller får glömmas var slakten. Redan vid märkens tid slaktades en del av det fjäderfä, som var avsett till julen. Längre fram mot jul vidtog slakten av större kreatur, såsom svin och får. Vanligen slaktades ett par svin på en gång. Av dessa fick man mycken god julmat såsom "blodpölsa" och pressnytt.

Det sades för, att inget kyl fick gå runt under julen. Man fick således ej spinna, eller sköta något annat arbete, till vilket fordrades maskiner med kyl.

En följd häro bleo, att man måste ha skurit allt hackelsen till djuren innan helgen började. På den tiden forades även horna med hackelse. Till denna hackelse-skärning tillkallades gårdens löskemän, och arbetet börjades kl. 3 på julaftonsdagens morgon. Då klockan blev fyra äto fukost, och till denna skulle löskemännen ha sig en sup eller två. Gårdens drängar skulle nämligen hava vardera ett kalvstop so denna vara och detta skulle bjudas på löskemännen. På fortvattes arbetet tills klockan blev åtta, då det åter var fukost. Denna kallades "dovre".

När denna var överständer och löskemännen fått sina tillbörliga snapsar, började man åter med arbetet och fram mot middagen var man färdig. Då voro också löskemännen nästan alldeles redlösa efter det myckna biännvinet. Sedan hade man eftermiddagen

igen till rengöring. Denna var mycket omsorgsfull, icke ett kalmostri fick ligga på gårdsplassen. Men även inne i stallen gjordes det fint och på loget hade tröskemännen sitt arbete. Här fick icke någon ohöskad säd ligga framme. Rådesbingarna skulle vara sammanösta och i varje bing stodo redskapen ställda rätt upp. I stallarna var rengöringen särdeles omsorgsfull. Man såg under årets övriga dagar knappt till någon kvast, och långt mindre kom någon sådan till användning. Men nu under julrengöringen kom kvasten i flitig verksamhet. För varje häst, som fördes ut till vatten, gjordes spalten ren ända från krubban och ned. Teke så mycket som en hackelspipa fick ligga kvar då rengöringen var slut stoppades kaln i alla gluggar och hål; detta för att hindra troll och andra andevarelser att komma in och skada djuren.

Skåne, Mytts till, Thagrie ^{Yngre, av Mats, G. Kausen} 3929 ^{efter Lars Kausen} 6 6
^{född 1834}

Färdre lider ritades även ett kors på
alla dörrar.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Under eftermiddagens lopp kommo många
fattiga och liggde. Dessa fingo då vantigtvis
ett stycke kaviör och ett stycke sylta.
Ett par, som kävid voro sjätoskiorna, voro
kryns sträddare och skomakare. Dessa två
blevo också bättre trakterade än de andra
gulliggarna.

På julaftonens eftermiddag brukade
s. k. stjärnegossar gå omkring i gårdarna.
Sitt namn hade de fått därav, att de
baro kring en stjärna. Stjärnegossarna
voru icke utklädda utan voru klädda i
sina söndagskläder. Stjärnan var ungefär
tre dm. i diameter. Den brukade vara
8-uddig och af gul papp. Stjärnan
var fäst på en häpp och kunde vridas
runt. När nu stjärnegossarna anlände
till en gård sjöngo de en julsång och
härunder vredo de stjärnan runt.

194

Stu är rengöringen avslutad och man går all̄ göra sig söndagsklädd. Och sedan samlas alle i stugan, där golvet är sandat med baksand. Sedan man satt sig till bords läste en ad de märvarande bordsbönen, och så begynte måltiden. Denna bestod under juleftonen alltid av lulfisk och gröt. I gröten hade man lagt en mandel. Den, som fick denna skulle först bli gift. Denna sed håller i sig ännu på sina ställen. Då måltiden var över, framställes till var och en de s. k. julhögar. Dessa bestod merendels av ett stycke fin kaviar, ett stycke grov kaviar, ett stycke sylta och ett stycke stek samt dessutom en del kakor.

När så allt detta var gjort lästes åter en bön, varefter bordet avdukades. Då alla åter voro samlade i stugan lästes aftonbönen ur psalmboken och

sjöngs några psalmer.

Efter denna andaktsstund vidtog aftonens förhörelser, som bestodo i varjehanda lekar. En av de mest allmänna hette "sko blackan". Denna tillgick så, att man satte två stolar på något avstånd från varandra. På stolarnas två hörn sattes två tällicakar, en på vardera hörnet. Över stolsitsarna lades så en stark träpp, och på denna skulle nu någon sätta sig, och lägga benen upp på träppen. I handen hade han en träpp. Nu bestod konsten däri, att medan man flyttade träppen från den ena sidan till den andra kunna stå ned tällicakarna. Känligen gick det så, att när man tog träppen från golvet ramlade man av stolarna.

En annan lek kallades "krypa till lisa" och tillgick så att man ställde ett binnande ljus mitt på golvet. Sedan man bandit för ögonen på någon skulle

Denne kryppa omkring på golvet och försöka släcka Guset.

En av de sista lekarna innan man slutade var att "härma djuren". Alla deltagarna stodo därvid i en ring. En av de närvarande gick så omkring och viskade ett djurs namn till dem. Detta djurs läte skulle man så söka härma. Emellertid fick alla ett och samma läte, och detta var Luppens. När så alla ^{fått} sina läten böjade man. Först slog man tre gånger i händerna. Detta skulle föreställa Luppens vingslag. Sen böjade man konserten. Det blev ett ockört oväsen, och oantligen slutade det med att de riktiga Lupparna i Hönshuset svarade.

Under lekens gång kunde det hända att dörren öppnades, och en gisfot kom insusande på bordet. Nu gällde det att söka få fast i den som kastat en gisfoten. Detta var icke så

svårt, ty denne önskade ingenting högre än att få komma in och få något till livs. När han så var inkommen och placerad vid bordet skulle han sjöto äta grisfoten, och vid varje ben som påträffades skulle han ta en sup. Hur det slutade kan man förstå, då man tänker på de många benen i en grisfot.

Något liknande var det att "gå med fågel".

Sedan man slutat leken i stugan, och det var tid att gå till sängs, brukade drängarna smygga sig bort till granngårdarna och här bedrevs allehanda ofog. Ett av de vanligaste av dessa var att lägga gödset för dörrarna. Ibland lade man gödset innanför dem också. Men man kittlade även på annat, så t. ex. lade man läcken och selen på korna, och vände hästarna i spiltan, så att de stods med huvudet mot gängen. De olika stallarnas redskap omflyttades

och ryktöenen gömdes. Men det kunde också kända, att när gårdens folk om morgonen kom ned i stallet var detta rengjort och snyggt, djuren ryktade och fordrade. Även detta hade under natten utförts av folk från granngårdarna.

Under julaftonen trodde man att allehanda spöken och andra övernaturliga väsen voro i rörelse. På berättas t. ex. att en man vid namn Årenbuss varje julafton tog en körlur från Tulleborg utåt landsbyggen. Han körde då med ett par bockar, som sprutade eld och under vagnen syntes också eld. Det påstods att denna Årenbuss en gång skall ha levat, och var då domare. På grund av sina orättvisa domar skulle han icke ha funnit ro i graven.

På var julaftonen slut.
När man om julfmorgonen kom ned i stallet, fick man först befria djuren från selar och läcken, såvida förat

omtalade ofog hade blivit bedrivet under natten. Därefter fostrades djuren. Något annat arbete fick icke under juldagen utföras i stallet. Först annandag jul fick man taga itu med gödrelskottning och rykt.

När sedan alla vore samlade i slagan lästes en bön och sjöngs en psalm. Därefter satte man sig till frukosten, som bestod av sylta och rötblor samt öl och giöt. På juldagen skulle alla följas åt till kyrkan. Sedan gudstjänsten var slut skulle man "gå till offer". Detta "offer", som bestod i penningar, var avsett att delas mellan prästen och klockaren. Prästens libat lades på altaret, och klockarens på första bänken. Själva offrandet tillgick så, att man i en lång rad gick upp till altaret. Man gick först in i sakristian, bak altaret, och medan man stod här togs pengarna upp ur fickan. När man så kom fram

vid andra sidan altaret lades pengarna på detta. Innanför altarskränket stod prästen och tackade givaren. Då man sen gick ned i kyrkan igen lades pengarna till klockaren på första bänken. När offrandet var slut och alla åter placerade på sina platser, gick prästen ned i kyrkan och höll ett tal var i han tackade för offret. Då prästen slutat reste sig klockaren och sade: "Även jag tackar för min beskärda del."

Man hade allt detta skett under förmiddagen, och när man kom hem från kyrkan var det tid att äta middag. Denna bestod, under juldagen av lämningar från julaftonen, av fisk och gröt. Under eftermiddagen fick var och en förströ sig så gott han kunde. Och snart var det tid att sätta sig till bordet igen. Denna gång var det kvällsvard som serverades. Kvällswarden bestod juldagen av sylta och rödbetor.

Under juldagens kväll förekomme inga lekar, utan man gick till vila ganska tidigt.

Då man annandagens morgon kom ned i stallet förestod här ett drygt arbete. Under juldagen hade ingen göddel blivit utförstad, och inga djur ryktade. Och icke nog härmed. All den göddel, som under julaftonen legts för djurarna av främst folk måste man först ha bort. Efter en timmes rastt arbete stod dock stallet fejat och fint, djuren ryktade och alla redskap på sina bestämda platser.

Man gick sedan in till fukosten, som under annandagen bestod av stekt blodkorv. Middagen bestod annandagen av soppa och kvällsvarden av sylta och rödbetor, till vilket ofta framsattes ett kett eller kalot griskavod.

Så var själva julhögtiden över, och nu kom några söckendagar med sitt

vanliga stit och släp.

Nästa helgdagsafton var nyårsaftonen. Arbetsena i stallet och annorstädes, som skulle vara utförda innan högtiden började, voro de samma som till julaftonen.

Då alla återigen voro samlade kring bordet lästes en bordsbön, och så begynte måltiden. Denna var fisk och giöt, liksom julaftonen. Härså följde också en liten andaktstund. Då denna var slut vidtog de sedvanliga lekarna, som voro de samma, som under föregående helgdagsafton.

En sed, som brukades under nyårsaftonen, var att "skjuta nyår". Man gick då ut på gården och avlossade ett skott ur en pistol eller annat skjutvapen. Det sades då att man skulle skjuta bort det gamla året. Men det kunde också hända, att när man satt i allsköns ro kring bordet, smäll ett skott utanför fönstret. Det var då någon av granngårdens folk, som automat

della. Man skulle nu ha fast denne och ha honom in all trakteras. Under nyårsaftonen brukade man sitta uppse och vaka in det nya året.

På de gårdar där det fanns någon kvarn hörde det till de första arbetena på nyårsdagen att draga kvarnvingarna runt ett varv. Gode man inte detta kom det inte all gå bra med kvarnen under året.

Da arbetet var slutat i stallarna var det frukostdags. Denna dagens frukost var den samma som guldagens. Till middag nyårsdagen fick man naturligtvis stek. Och till kvällsvard bredda smörgåsar.

Den helgdagsafton som kom nästa gång var hellondrafton. Denna inleddes på samma sätt som de föregående helgdagsaftnarna. Mat, lekar och andra gulsäkamt vore i huvudsak de samma som under jul- och nyårsafton

Käval jul-nyårs- som trettondagsafton brukade man klä ut sig till julbock, och gå bort till granngårdarna. När en "julbock" kom in i en stuga skulle man försöka gissa vem det var. Om detta icke lyckades efter en stund, och julbocken skulle till att gå igen, sprang någon av de närvarande efter honom och rev bort masken från ansiktet. Efter att man på detta sätt hade identifierat honom, sattes han till bord, och nu skulle det bjudas dukligt på honom.

Trettondedagens frukost var den samma som de föregående helgdagarnas.

När man på trettondagen gick till kyrkan hade man åter pengar i fickan. Dessa skulle vara till offer. Men nu var det icke präst och klockare som skulle ha pengar. Trettondedagens offer var avsett åt hedningarna. Offerceremonien var i det närmaste

lik den förut omtalade.

Till middag och kvällsvard på helton-
dedagen voro inga särskilda rätter
bestämda.

Skä voro julens stora högtider slut,
men ännu återstod några dagar innan
julen avslutades. Detta skedde först
på Knuts-dagen.